

Les grans línies del futur econòmic de Catalunya (1)

Francesc Santacana i Josep M.ª Antúnez

El problema principal que sorgeix en tractar aquest tema és complex. Es tracta de situar Catalunya dins d'uns grans objectius que, a nivell mundial, no són ni clars ni definits exceptuant el tema de la desocupació que, altrament, té aparences de permanència, fins i tot a llarg termini.

I, primer de tot cal començar a tenir consciència d'aquest problema. L'atur no solament no disminuirà sinó que augmentarà, pels motius següents:

—Perquè la crisi afecta, de manera especial, la indústria, i perquè, en el nostre cas, les empreses disposen d'uns excedents importants de plantilles quant als nivells de demanda actuals o presumibles a termini mitjà.

—Perquè la competència obligarà a la introducció de tecnologies noves amb una incidència molt directa sobre l'ocupació. Tant a la indústria com en els serveis. En aquest darrer cas s'inverteix la tradicional capacitat generadora d'ocupació puix que es considera que, per exemple en l'esfera de les oficines, la tecnologia moderna afectarà un 20/25% de l'ocupació en els 10 anys propers. Una situació similar es produeix en altres serveis, bancs, comerços... Els estudis més pessimistes en aquest sentit indiquen que un 60% de totes les places de treball es poden veure afectats per aquest fenomen. Els més optimistes —OCDE— redueixen el percentatge al 35% (2).

—Perquè l'alliberament progressiu de l'economia, en el nostre cas, va afectant i afectarà molts subsectors industrials si no s'introdueixen modificacions estructurals importants. (Entenem, d'altra banda, que si no es prossegueix per aquest camí difícilment s'aconseguiran les modificacions indicades).

—Perquè, a més del que hem dit anteriorment referent als serveis, és improbable que al nostre país es desenvolupin de forma substancial (per tal de generar ocupació neta), tenint en compte la relació que existeix entre el nivell dels serveis i el grau de desenvolupament del país.

Això que acabem d'exposar creiem que, en un context a llarg termini, obliga a un canvi substancial quant a la definició d'objectius. Si se sap que l'atur augmentarà potser caldria posar la intensitat no en la seva reducció sinó en les vies de solució més globals

i definitives, com la reducció de la jornada laboral o fins i tot dels dies laborals de la setmana. A partir d'aquí ens hauríem de plantejar els problemes de l'oci, de la formació... en un context més humà i equitatiu que el de l'atur actual. És ben clar, de totes maneres, que aquestes noves vies requereixen un enfocament molt més general —la dimensió internacional és imprescindible— que el que se li pot donar des d'una comunitat com la catalana. Però, a nivell d'actuacions futures més concretes, com les que plantejarem a continuació, no seria prudent perdre de vista aquesta situació que actualment està condicionant, amb rigidesa, les polítiques conjunturals a termini molt curt.

En dibuixar les alternatives possibles sobre el paper que ha de jugar Catalunya cal tenir molt en compte, per tant, totes aquestes circumstàncies noves que hem relatat. Però, ensems, cal tenir igualment present la realitat de què partim.

En aquest sentit, recolzant-nos en el que ja és i no en el que hauria d'ésser (difícil de modificar a termini mitjà), sembla lògic pensar que Catalunya es troba obligada a ésser una societat eminentment industrial. Però, amb tot el que això implica, des de la perspectiva actual.

Una societat industrial, les possibilitats més clares de la qual resulten acotades pels condicionants següents:

—Utilització òptima de la tecnologia disponible i, a termini mitjà, fer un pas endavant en aquesta via.

—Millora substancial del disseny, en el seu sentit més ampli. Des de la concepció dels productes fins a l'acabament.

—Intensitat forta en la relació qualitat/preus. En aquesta esfera les possibilitats són, al nostre país, molt àmplies.

—Comercialització correcta. La branca exportadora admet millores notables.

És a dir, a termini mitjà, es tractaria de continuar actuant en sectors convencionals però forçant, al màxim, llurs aspectes més competitius. Amb un enfocament temporal més ampli, però ja amb urgència, és evident la necessitat de plantejar l'evolució imprescindible vers un estadi tecnològic superior.

L'objectiu seria, per tant, la consecució d'una producció industrial qualitativament competitiva. Lògicament això significa la realització de modificacions profundes en l'estructura d'una gran part de les empreses catalanes. Profundes pels efectes amplis que se'n poden derivar però, en moltes ocasions, sense que això requereixi xifres d'inversió considerables.

Cal incidir, més aviat, en aspectes com la formació a tots els nivells, la mentalitat directora-productora, l'organització... per tal d'aconseguir modificacions importants en el nivell qualitatiu dels nostres productes que els situï en millor posició competitiva en esguard als països en curs de desenvolupament. Els resultats susceptibles d'obtenir-se amb aquest enfocament creiem que serien de molta envergadura. Catalunya ha de jugar, per tant, el seu paper industrial com a eix de creació de riquesa. Però no ha d'oblidar que aquest paper industrial no el podrà jugar bé si no s'acompanya d'una infraestructura de serveis, de tota mena, més d'acord amb aquest nou nivell industrial que plantegem. Sense això, continuaríem situats en aquesta categoria de societat industrial madura.

En l'aspecte tecnològic, la indústria catalana necessita uns serveis molt concrets que li permetin avançar en els dos fronts apuntats. En sectors tradicionals, per les vies de la qualitat, disseny i normalització. En sectors nous, per la via de la informació i de l'ajut financer.

En l'aspecte financer, la indústria catalana necessita uns serveis molt diferents dels actuals. Uns serveis que encaixin realment amb les necessitats d'unes empreses impulsa-

des, com hem dit, a profundes modificacions estructurals. El termini mitjà i llarg —ensems que unes empreses financerament més sòlides— han de constituir els eixos d'aquests serveis nous.

En l'aspecte comercial les empreses necessiten un ajut extern, sobretot en llurs relacions internacionals, i del qual no disposen actualment. Certament les ajudes per a l'assistència a fires o per a editar catàlegs són molt interessants, però caldria posar més intensitat en l'estratègia global de l'exportació. Informació sobre mercats, estudis de viabilitat exportadora. Servei, d'altra banda, que han de desenvolupar-se a freqüència de les mateixes empreses.

En l'aspecte infraestructural les empreses necessiten una distribució més harmònica de Catalunya, amb una xarxa de ferrocarrils similar a les de la CEE, amb unes vies de comunicació que descongestionin en comptes de concentrar, amb uns ports que no siguin dels més cars d'Europa...

En l'aspecte institucional les empreses catalanes necessiten unes institucions públiques i privades que funcionin. Institucions de serveis tècnics, de plantejament i resolució de problemes...

En definitiva, la nova Catalunya industrial exigeix reduir el nostre dèficit de serveis.

Finalment, l'agricultura i la ramaderia han de jugar, igualment, un paper important dins d'aquest concepte global de Catalunya que estem dibuixant. Una agricultura que no es redueixi a una ocupació de persones velles, sinó que desenvolupi les seves excel·lents possibilitats al màxim basant-se en un concepte més empresarial de l'activitat que permeti enllaçar, a més, amb les possibilitats industrials de les diverses comarques.

Entenem que aquesta podria ésser una de les alternatives que s'ofereixen a Catalunya de cara al futur. No es tracta, com hauran pogut observar, de grans problemes d'intencions sinó que optem, preferentment, per una línia més modesta d'optimitzar els recursos disponibles —altrament molt millorables— amb l'objecte, com a mínim, de situar-nos en una situació de major igualtat respecte a altres països, al moment d'anar definint, de manera global i solidària, els nous objectius de l'època postcrisi.

Pels camins de la reconversió

• Si s'opta per l'alternativa proposada d'una Catalunya industrial, amb un bon complement agrícola i de serveis, la reconversió industrial s'erigeix en el centre dels instruments a utilitzar en la consecució d'aquest objectiu.

El problema rau a donar a aquesta paraula un significat suficientment exacte perquè es converteixi en un instrument eficaç, aïllat de l'excessiva generalització a què estem habituats.

A opinió nostra, reconversió industrial significa el pas d'un estadi determinat a un altre. El que preocupa és que, per regla general, es desconeix quin ha d'ésser aquest altre aspecte de la indústria, almenys, a nivells suficientment concrets per a arbitrar mesures exactes. Dins d'uns objectius amplis, la reconversió industrial de Catalunya ha d'abordar la superació dels tres desequilibris fonamentals a què fem referència: Els desequilibris sectorials, els desequilibris espacials i els desequilibris estructurals.

Descendent a una concreció major, els primers passos d'aquesta reconversió s'han d'orientar en una doble direcció:

- Sanejament i rendibilització de les empreses actuals.
- Estimular la creació d'empreses noves.

Aquests dos objectius no s'han de contemplar dins d'òptiques aïllades, sinó dins

d'un sol projecte de reconversió que s'ha de plasmar en un balanç social de resultats previsibles.

A) Sanejament i rendibilització de les empreses existents

És l'aspecte més conegut del mot reconversió. El que té connotacions més negatives per a l'ocupació, a termini curt. Però és un pas imprescindible.

Parlant en termes generals —i, per tant, sense les matitzacions imprescindibles— una part de les empreses, formades en l'època anterior a la crisi, amb greus desequilibris estructurals, no són competitives en les circumstàncies actuals. Els nivells de productivitat són molt inferiors als estàndards comunitaris i això es tradueix en els nivells de preus cada vegada amb major intensitat (en perdre rellevància l'avantatge comparatiu dels costos laborals).

En les circumstàncies actuals guanyar productivitat significa generalment perdre ocupació. I aquest és certament un problema que se sap però que no es diu, fins que s'ha aconseguit el tancament definitiu de les empreses o llur vida artificial via subvencions o crèdits més o menys encoberts.

Com es comentava anteriorment, cal ésser molt conscients de què la desocupació augmentarà i aquesta és una de les causes apuntades. Dins del balanç social a què fem referència, aquest efecte negatiu s'ha d'avaluar amb l'objecte de conèixer amb exactitud el volum de l'atur a Catalunya. De l'atur total, que ha d'incloure el que es generaria pel procés de sanejament, perquè és evident que les xifres reals no serien del 12/13% de què parlen les estadístiques, sinó que ens situaríem en cotes bastant superiors. Desconèixer voluntàriament aquest fet equival a una degradació progressiva de tota l'estructura industrial catalana, sense aportar cap solució positiva.

A partir d'aquí, d'aquestes xifres certes, ens hem de replantejar el problema de l'atur en la seva dimensió veritable i, dins de l'esquema de reconversió positiva del qual parlarem a continuació.

Però hem d'ésser igualment conscients de què els augments de productivitat no s'aconsegueixen únicament amb una adaptació de les plantilles a les necessitats actuals o previsibles a termini mitjà. El procés de reconversió devers una societat industrial qualitativament superior exigirà, com havíem remarcat, esforços importants en aspectes fonamentals de les empreses (qualitat, disseny, gestió, condicions de treball, normalització...).

I, evidentment, cal aprofitar tot aquest procés per a dotar les empreses d'unes fórmules més concordants amb els canvis socio-polítics a què fem referència.

B) Estimular la creació d'empreses noves

Si la primera part del procés la qualificàvem de negativa en el sentit de l'ocupació, no podem oblidar —i freqüentment ocorre així— que la reconversió té una segona part positiva que ha d'ésser la creació d'empreses noves. Altrament no estariem parlant de reconversió sinó de reducció de l'activitat industrial.

D'altra banda, aquest aspecte positiu —l'haver del balanç social— és el que ha de reduir els desequilibris de caràcter sectorial i espacial a què es feia referència.

En aquest sentit l'àmbit d'actuació es podria desdoblar en dues grans línies:

Actuacions comarcals. Caldria fer una incidència especial en les possibilitats de crear

empreses petites vinculades, d'alguna manera, amb els recursos o activitats naturals de cada comarca. Per exemple, en una comarca en què la recol·lecció de patates sigui una activitat important es pot pensar en la possibilitat d'un tractament posterior del producte (congelació, liofilització...), que ensems exigís un envasat, un embalatge, una comercialització... La creació d'aquest tipus d'empreses —possible en tots els casos— s'hauria d'ajudar amb accions emanades de consorcis integrats per representacions empresarials, sindicals, financeres i polítiques.

Actuacions generals. Aquesta mena d'actuacions, més puntuals, haurien de posar èmfasi en els aspectes tecnològics de la reconversió. Es tractaria de propiciar el pas endavant amb la base de la creació d'empreses noves en renglons avançats i de capitalització elevada, que poguessin actuar com a incentiu per a altres empreses i ensems difonguessin la nova tecnologia. Els exemples poden ésser també múltiples en aquest camp. Renglons concrets com certes parcel·les de l'electrònica professional, de l'electromedicina, o renglons de volum més gran com els transports ferroviaris.

(El transport per ferrocarril, per a distàncies de fins a 500 km. és un tema dels de futur previsible, amb importants efectes secundaris en els aspectes tecnològics i productius).

El desenvolupament d'aquesta mena d'actuacions s'hauria d'encomanar a una institució que englobés entitats financeres, tecnològiques i industrials.

Com és lògic, aquest doble procés de reconversió tindrà efectes sobre l'ocupació. I aquest és un tema que caldria avaluar en el balanç social de la reconversió, amb l'objecte de poder arbitrar actuacions positives que afavorissin els aspectes positius del procés. ¿Quants llocs de treball es poden crear a les comarques? ¿Quina ocupació poden generar els sectors nous que s'impulsin? ¿Quin tipus d'ocupació es determinarà? Aquestes són preguntes que forçosament s'han de considerar en la formulació del pla de reconversió de la indústria catalana i que, de moment, no es plantegen per la primacia del primer aspecte negatiu de la reconversió.

Però són preguntes que s'han de contestar per a poder arbitrar un pla de formació i reciclatge que s'adapti a les veritables necessitats d'aquesta nova imatge de la Catalunya industrial. D'allí hauria de sortir l'estratègia futura de la política de l'ocupació dins d'un enfocament global en el que es contemplant ja els temes de la jornada laboral, de l'oci... (La reducció de la jornada laboral, com a mesura per a ampliar la base de l'ocupació no ha d'ésser, a priori, sinònim de crisi. Basta recordar les reduccions importants que s'han realitzat en un termini de 50/70 anys).

Per a cloure el cercle de la reconversió sembla necessari una reflexió sobre el paper del sector públic.

A opinió nostra, el sector públic català ha de jugar un paper molt important en aquest pas endavant que ha de fer l'estructura econòmica catalana globalment considerada.

Però és un paper que convé concretar i programar en el temps amb l'objectiu d'evitar dispersions. Accions i programes d'actuacions puntuals haurien de constituir el centre de la intervenció tot evitant, fins on es pugui, els grans plans que normalment no són res més que un conjunt d'intencions difícils de realitzar.

En aquest sentit, podríem enumerar els temes següents:

—Coordinar la realització del balanç social que permeti conèixer les dimensions veritables de la desocupació a Catalunya.

—Coordinar i fomentar les organitzacions comarcals i generals que han d'impulsar els aspectes positius de la reconversió.

—Proposar el reciclatge professional dels desocupats d'acord amb les necessitats

del balanç social.

—Programes d'inversions en infraestructura i serveis públics descentralitzats amb l'objectiu de millorar les possibilitats de les comarques.

—Fomentar i impulsar la creació de societats financeres (ventura-capital, d'inversió...) amb la finalitat de desenvolupar sectors nous.

—Formular un programa d'actuació tecnològica i programar accions concretes per al seu desenvolupament. Per exemple: Optimitzar el funcionament del laboratori d'assaigs, impulsar l'assimilació de la tecnologia moderna dels miniprocessadors...

—Realització d'una campanya de conscienciació relativa a la posada al dia de l'estructura industrial vigent. Qualitat, disseny, normalització, productivitat, haurien d'ésser aspectes fonamentals en aquesta campanya.

Totes aquestes possibles actuacions haurien d'encaminar-se a l'objectiu fonamental de modificar substancialment les expectatives presents, amb un accent major en els aspectes positius del futur i, evidentment, assumint la dimensió real dels problemes presents.

La filosofia de totes aquestes reflexions, sobre el tema de la reconversió industrial, es recolza, com s'haurà observat, en la creença que, amb prioritat a la recerca de grans solucions als problemes de l'època actual, Catalunya s'ha de plantejar seriosament l'eficàcia de la seva estructura econòmica.

Si no som capaços que les empreses i institucions, públiques i privades, funcionin adequadament, difícilment sabrem enllaçar amb els grans temes que anunciàvem al començament d'aquest darrer capítol del treball.

NOTES

(1) Servicio de Información y Estudios Catalanes y Banco Garriga Nogués, *Las grandes líneas del futuro económico de Catalunya*, Barcelona 1981, 198 págs.

(2) Comisión des Communautés Européennes. «Micro-électronique et emploi en Europe». *Le Dossier de l'Europe*, n.º 16/80. octubre 1980.